

REPORTATGE

Amb la col·laboració de

AVSA
Aigües Vic

OCELLS AQUÀTICS QUE PASSEN L'HIVERN AL TER

Exemplar de blauet. La seva població va a la baixa

Entre la fauna vertebrada, els ocells són el grup més abundant a tots els ambients naturals del nostre país. Els rius, lluny de ser-ne cap excepció, acullen moltes espècies d'ocells: unes hi van a menjar, hi nien o hi reposen, altres ressegueixen el curs del riu com a ruta migratòria entre els continents europeu i africà.

Text: Marc Ordeix i Laia Jiménez

Fotografia: Joan Jutglà/Marc Ordeix

La presència d'ocells als rius és molt patent a l'hivern. Els arbres sense fulles ens deixen veure aquests habitants que, a més, són més abundants que els que hi sol haver quan fa més bon temps. A la primavera i a l'estiu, en canvi, no se'n veuen tants perquè les fulles els protegeixen, però se'n senten cantar molts més, per atraure possibles parelles o, simplement, per marcar el seu territori.

Quan els dies es comencen a allargar però el fred encara és intens, els camps i els rius, sobretot el Ter, són plens d'ocells. Hi ha molts ànecs: els més comuns, els collverds, però també alguns d'altres espècies: xarxets, cullerots, etc. Conviu amb una bona munió de corbs marins grossos, gavians, alguna gavina comuna, bernats pescaires, esplugabous, blauets, algun agró blanc, martinet blanc, etc. Com que la boira es glaça amb les temperatures més baixes, es poden observar estols de pinsans –centenars, fins i tot milers d'individus–, cadernerres, passerells, verdums, gratapalles, sits –titelles, seguint la terminologia estàndard–, repicalons, pit-roigs, pinsans mecs, lluers, pinsans borroners, durbecs, amb una visibilitat diàfana, voleiant enmig dels herbassars, gebrats, de les ribes o reposant al capdamunt dels arços o els roures dels marges.

Què hi fan, aquí, tants ocells? N'hi ha uns quants que hi són tot l'any, sedentaris, i d'altres, la majoria, únicament hivernants: migrats del centre i el nord d'Europa que fugen de la neu i el

sòl glaçats, que cerquen temperatures més suaves que als seus llocs d'origen –encara que a nosaltres, les nostres, ja ens semblin prou fredes–. Per exemple, a Osona s'ha constatat mitjançant l'anellament científic, portat a terme pels membres del Grup d'Anellament de Calldetenes-Osona, la presència habitual de pinsans procedents de Rússia, Alemanya, Txèquia i Suïssa, lluers de Suïssa i Eslovènia i corbs marins grossos d'Alemanya.

A finals del segle passat, aficionats a la natura van començar a fer a ple hivern –al mes de gener– a Catalunya i al conjunt d'Europa un seguiment del poblament d'ocells aquàtics. Això havia de servir per conèixer la tendència de cadascuna de les espècies estudiades, si responien bé a les mesures de protecció, a la gestió de les seves àrees de cria o d'hivernada i si es veien afectades per altres canvis, com l'escalfament global. A Osona, el Ripollès i una part de la Selva, des de la capçalera del Ter fins a l'embassament del Pasteral, es duu a terme un seguiment dels ocells aquàtics hivernants des del gener de l'any 1989, sempre de manera voluntària, per part de membres del Grup d'Anellament de Calldetenes-Osona, Grup de Naturalistes d'Osona (Institució Catalana d'Història Natural - Institut d'Estudis Catalans), GEDENA-Ripollès i el CERM, Centre d'Estudis dels Rius Mediterranis (associat al Museu del Ter i a la Universitat de Vic-Universitat Central de Catalunya). El CERM és qui es cuida d'afegir la informació i d'enviar-la al Servei de Fauna de la Generalitat de Catalunya, qui l'adreça a altres instàncies europees.

El cens d'ocells aquàtics hivernants consis-

teix en un recorregut matinal a la vora del riu, en grups, amb el propòsit de comptabilitzar tots els ocells que s'hi puguin identificar, així com altres animals, inclosos els seus rastres. Paral·lelament a cada sector visitat al llarg del matí, de capvespre es fan censos específics de les jóques (on van a jóc, a dormir) de bernats pescaires i ocells afins (del grup dels ardèids), corbs marins i gavians (corresponents al grup dels làrids) a sectors diversos. Aquesta informació es complementa amb dades meteorològiques: de temperatura, presència de glaç, boira, estat del cel, nivell de l'aigua –sobretot als pantans–, entre d'altres.

A tall d'exemple, el dissabte 13 gener de 2018 es varen comptabilitzar un total de 7.350 ocells aquàtics hivernants entre el Ripollès, Osona i la Selva (fins al Pasteral) gràcies a la participació d'una vintena llarga de voluntaris repartits en vuit trams al llarg dels 100km de riu.

De tots els ocells observats, destaca el corb marí gros (*Phalacrocorax carbo*), que es reproduïx al nord d'Europa: el 2018 se'n va comptabilitzar 636 exemplars. La població de corbs marins fluctua entre els 400 i els 800 ocells, possiblement a causa de mesures de control d'aquesta espècie que es porten a terme tant al nord d'Europa (per pressions dels pescadors) com a les nostres contrades –des que va ser exclosa de la llista d'espècies protegides–, o bé també a condicionants climàtics. La jóca més gran de corbs marins és al pantà de Sau, al cingle de Balà, on s'ajunten cada capvespre centenars d'ocells. En aquest indret es genera un espectacle ornitològic i estètic magnífic: els esquadrans d'ocells en forma de be baixa arriben de riu amunt i riu avall i es van difuminant en petites taques negres que puntegen equidistantment aquell magnífic cingle vermell i blanc, que recorda un veritable penya-segat oceànic. Els bramuls dels corbs marins ressonen fins que la llum s'absenta, quan la temperatura ens fa desitjar un retorn immediat al confort de les llars humanes.

El gavià argentat (*Larus michaelis*) també és molt abundant i es manté elevat, sobretot a Osona. De dia, s'alimenten en grans grups als camps acabats de femar i en alguns abocadors, on tenen molt

Grups d'observadors que censen els exemplars. A dalt seguint el curs del riu a Manlleu; a sota, al pantà de Sau

menjar a l'abast, i s'acostumen a aplegar per anar a dormir. A la jóca principal –situada actualment a les teulades d'una gran nau industrial de Roda de Ter– el gener de 2018 es van detectar fins a 1.200 exemplars de gavià argentat. Anys enrere dormien habitualment al pantà de Sau.

També cal remarcar la presència de molts ànecs collverds (*Anas platyrhynchos*) –988 el 2018–, sobretot en entorns urbans, on es troben més protegits i, sovint, dissortadament, sobrealimentats. Hi van augmentant any rere any, però sobretot des de fa uns deu anys: el gener de l'any 2004 se n'havien censat 353, el 2005, 410 i el 2006, 885. On abunden més és al passeig del Ter de Manlleu, però

AVSA
Aigües Vic

C/ de la Riera, 6
08500 Vic (Bcn)
T 93 885 25 00

avsa@aiguesvic.com
www.aiguesvic.com

L'aigua, el nostre recurs més preuat

Des d'Aigües Vic, volem fomentar una gestió sostenible d'aquest recurs tan escàs. A més, en temps de sequera, l'estalvi i l'eficiència és de vital importància.

- Optimitzem l'ús d'aigua al bany.
- Tanquem l'aixeta quan ens raspellem les dents o ens afaitem.
- Omplim bé els rentaplats i rentadores.
- Comprovem regularment que no tinguem fuites.
- Racionalitzem el reg del jardí.

Pel bé de tots, no malgastem l'aigua.

també als nuclis urbans de Vic, Torelló i Roda de Ter, perquè no s'hi poden caçar, hi poden reposar i, a més, hi ha qui els dona aliment, cosa que no els fa cap falta.

El blauet o botiguer (*Alcedo atthis*) és una espècie piscívora, de costums estrictament aquàtics. La seva recuperació ha anat de la mà de la recuperació de l'estat ecològic dels rius i de l'augment del poblament de peixos, però l'any 2018 se'n va detectar un sol exemplar a tot el cens, per causes no clarificades. Cal veure quina tendència segueix en un futur.

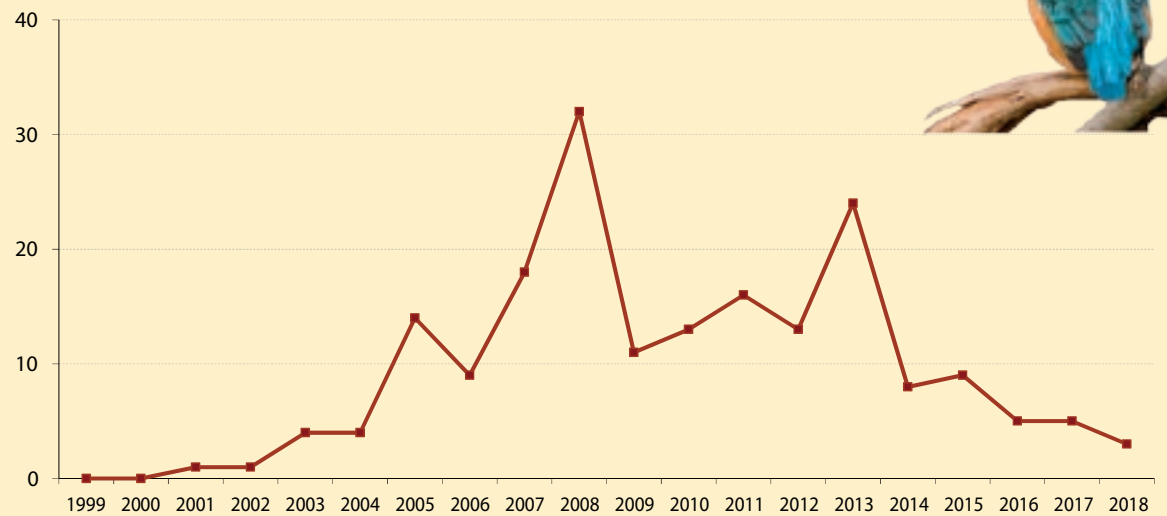
D'altra banda, diverses espècies d'ardeids també són habituals del riu a l'hivern: el bernat pescaire (*Ardea cinerea*) –se'n van observar 64 l'any 2018–, l'agró blanc (*Casmerodius albus*) –11 el 2018–, el martinet blanc (*Egretta garzetta*) –1 exemplar el 2018–, i l'esplugabous (*Bubulcus ibis*) –una seixantena d'exemplars passen la primera part de l'hivern a l'illa del Juliter de Manlleu, al riu Ter, i la segona meitat en un entorn industrial de Santa Eugènia de Berga.

Finalment, excepcionalment el gener de 2018, però també l'any anterior, van destacar les observacions de lluers (*Carduelis spinosa*), dels quals se'n van arribar a comptar fins a 143. D'altra banda, també destaca l'observació de pinsans (*Fringilla coelebs*),

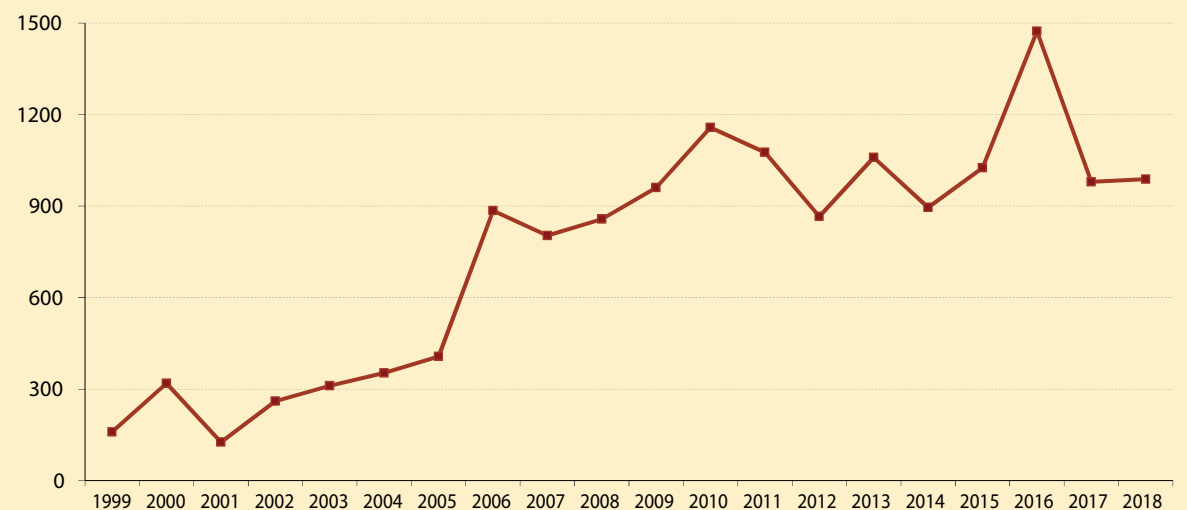
força habitual a l'hivern i dels quals l'any 2018 se'n van comptar 1198, pinsans mecs (*Fringilla montifringilla*), amb 90 exemplars comptabilitzats, i caderneres (*Carduelis carduelis*), que van arribar fins a 153.

Blauet ('Alcedo atthis') Exemplars censats

Ànec collverd ('Anas platyrhynchos') Exemplars censats

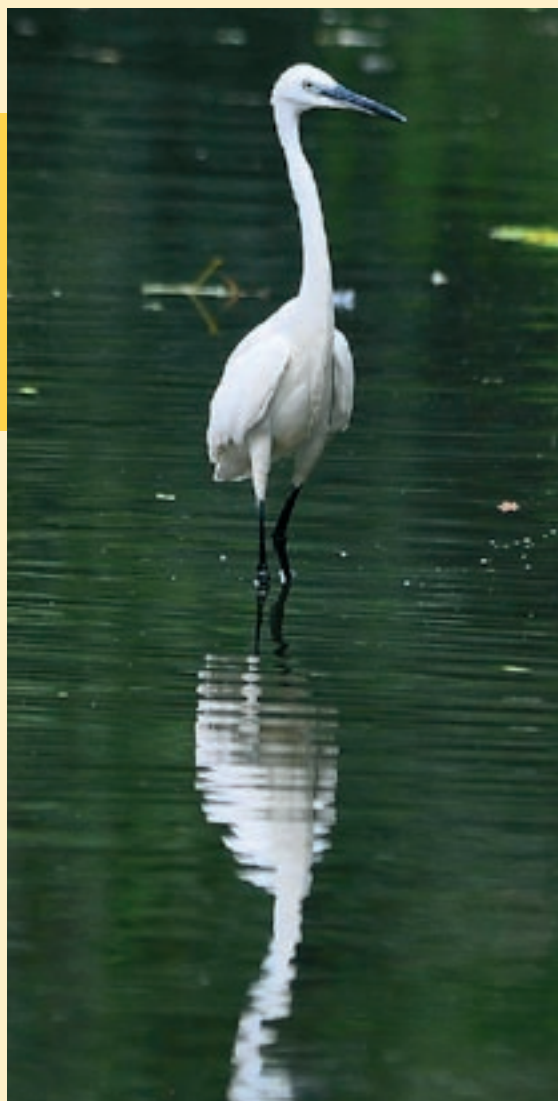

Per què els ocells venen aquí a l'hivern?

El clima de bona part de Catalunya és molt més suau que el del nord i el centre d'Europa: per això hi ha molts ocells que venen del nord a passar l'hivern entre nosaltres. Bàsicament, a la recerca d'aliment. Recorren distàncies considerables, tot i que també poden ser curtes, baixant del Pirineu fins a les planes les setmanes més fredes de l'hivern. Cal dir que no tots els ocells migren: els denominats sedentaris no duen a terme moviments importants al llarg de l'any.

Per a més informació, podeu fer un cop d'ull al desplegable www.museudelter.cat/coneixelriu/ocells.php i consultar l'*Atlas dels ocells de Catalunya a l'hivern 2006-2009*, de l'Institut Català d'Ornitologia i Lynx Edicions (Herrando i altres (eds.), 2011).

Per estar, literalment, cent per cent al dia, podeu connectar-vos al portal www.ornitho.cat i, si us hi animeu, aportar-hi informació.

Relació amb el canvi climàtic

L'escalfament del planeta els darrers decennis està causant alteracions molt notables en l'estructura i el funcionament dels sistemes naturals. En el context particular de la regió mediterrània, és difícil identificar canvis en els rius relacionables amb el canvi climàtic perquè aquests ja estan molt regulats i alterats per captacions excessives i infraestructures diverses. Deixant això de banda, estudis recents indiquen que ja han augmentat les situacions de cabals baixos als rius i la freqüència d'esdeveniments extrems, des de sequeres a cops de riu. Pel que fa als ocells, ja es detecten canvis en els cants nupcials i activitat reproductiva amb una o dues setmanes d'avançament i migracions amb avançaments i retards. Això pot comportar problemes a moltes espècies, per exemple, males sincronitzacions amb la disponibilitat d'aliment (tant si és d'origen vegetal (fruits) com animal (emergència d'insectes aquàtics, activitat d'amfibis, rosegadors, altres espècies d'ocells, etc.).